

IRAK FEDERAL YÜKSEK MAHKEMESİNİN IKBY PETROL VE DOĞAL GAZINA İLİŞKİN KARARI

ADİL ZİNEELABDİN

GİRİŞ

Irak merkezî hükûmetiyle Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) arasında çözüme kavuşturulamayan üç temel sorun bulunmaktadır. Bunlar; tartışılabilir bölgeler, petrol ve doğal gaz gelirleri, federal bütçedeki IKBY'nin payıdır. Bu üç sorunun

temeline bakıldığında bunun, doğal kaynaklar olduğu görülmektedir. IKBY'nin Kürt bölgeleri olduğu iddiasında bulunduğu karma etnik ve dinî yapıları bölgeler, petrol açısından zengin bölgelerdir. Özellikle Kerkük vilayeti, Irak'ın toplam rezervinin yüzde 18'ine sahiptir. Bu nedenle tüm taraflar Kerkük'ü kontrol etmeye çalışmıştır. 2005 yılında Irak Anaya-

sası'nın benimsenmesinden itibaren IKBY, petrol ve doğal gaz çıkarma ve ihraç etme hakkına sahip olduğunu iddia etmiştir. Ancak Nuri el-Maliki'nin ikinci döneminde IKBY'nin federal bütçeden payı kesilince merkezî hükûmetle IKBY arasındaki sorunlar daha da büyümüştür.

Irak Federal Yüksek Mahkemesi (IFYM) 15 Şubat 2022'de bir kararla 22 sayılı 2007 Petrol ve Doğal Gaz Yasası'nı Irak Anayasası'na aykırı bularak iptal etmiştir. IFYM, IKBY'nin tüm petrol ve doğal gaz gelirlerini Bağdat merkezî hükûmetine teslim etmesini karara bağlamıştır.¹ Kararın zamanlaması, siyasi amaçla alındığı tartışmalarını gündeme getirmiştir. Nitekim IKBY, 2014 yılından itibaren merkezî hükûmete dönmeden petrol ihracatı gerçekleştirmektedir. Federal Yüksek Mahkemenin 2012 ve 2019'da açılan davaları hükûmet kurma sürecindeki krizin yaşandığı bir dönemde görmesi kararın siyasi nedenlerle alındığı izlenimine sebep olmuştur. Diğer yandan IKBY Petrol ve Doğal Gaz Kanunu'nun iptalinden en çok zarar gören Kürdistan Demokrat Partisi'nden (KDP) Hoşyar Zebari'nin cumhurbaşkanlığı adaylığı bir gün önce IFYM tarafından anayasa hükümlerine aykırı bulunarak iptal edilmiştir.

IKBY petrol gelirlerinin federal hükûmete teslim edilmesini hükme bağlayan karardan yaklaşık bir yıl sonra yine Federal Yüksek Mahkeme, 2021 yılı 23 sayılı bütçe yasasına göre IKBY'nin yükümlülüklerini yerine getirmemesi (günlük 250 bin varil teslim) nedeniyle Haziran 2021'den bu yana IKBY'deki devlet memuru maaşları için para transferlerinin 1 trilyon 3 milyar Irak dinarı (yaklaşık

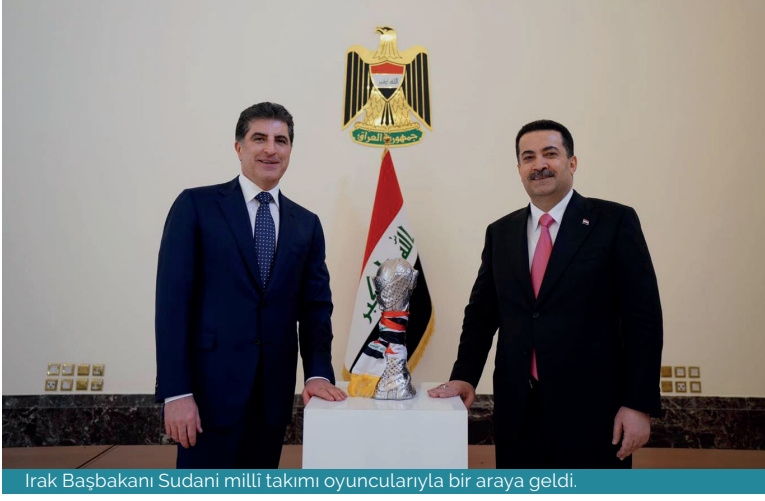
689 milyon dolar) iptaline karar vermiştir. Sudanî hükûmetinin IKBY'deki en güçlü siyasi parti olarak bilinen KDP'nin verdiği destekle kurulduğu göz önüne alındığında, söz konusu kararın siyasi ve güvenlikle ilgili konularda bazı etkilerinin de olabileceği yönünde tahminler yürütülmektedir. KDP lideri Mesut Barzani, Federal Yüksek Mahkeme kararını "düşmanca" bir tavır olarak nitelemiş ve bunun Devletin Yönetimi Koalisyonu çerçevesinde vardıkları anlaşmalara aykırı olduğunu ifade etmiştir.² Federal Yüksek Mahkemenin bu kararı, Washington yönetiminin IKBY'den doğal gaz ihracatı yapılması için IKBY'ye baskı yaptığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Irak'ın İran (arkasında Rusya) ile ABD çekişmesine yeniden sahne olması beklenebilir.

IRAK MERKEZİ HÜKÜMETİ VE IKBY ARASINDAKİ PETROL VE DOĞAL GAZ SORUNUNUN TEMELİ

2005 Irak Anayasası, petrol ve doğal gaz kaynaklarına ilişkin birden fazla hüküm içermektedir. Ancak söz konusu hükümlerde bazı belirsizlikler bulunmaktadır. IKBY bu belirsizlikleri kendi lehine yorumlayarak petrol ihracatı gerçekleştirmiştir. Anayasanın 111. maddesine göre petrol ve doğal gaz tüm Irak halkının mülküdür. Bu madde hükmüne dayanarak Irak merkezî hükûmeti, IKBY'nin Bağdat merkezî hükûmetinin bilgisi ve izni olmadan petrol ihraç etmesini anayasaya aykırı olarak değerlendirmiştir. Federal Yüksek Mahkemeye göre IKBY, diğer vilayetlerin halkını ihraç ettiği petrolün gelirinden mahrum bırakmaktadır.

¹ "IKBY Petrol ve Doğalgazına İlişkin Federal Yüksek Mahkeme Kararı, Sayı 59 ve 110/ Federal/ 2019", *Mahkeme el-İtihadîye Ulya*, 15 Şubat 2022.

² "Federal Mahkeme'nin Kararı Bağdat ile Erbil Arasında Yeni Anlaşmazlığı Alevlendirdi", *Alaraby*, 25 Ocak 2023.

Irak Başbakanı Sudani millî takımı oyuncularıyla bir araya geldi.

Diğer yandan anayasanın 112. maddesi, mevcut petrol kuyularından yapılan ihracatın bölge ve vilayetlerle birlikte ihraç edilmesini öngörmüştür. Anayasanın 112. maddesi “Federal hükûmet, mevcut yataklardan çıkarılan petrol ve doğal gazın yönetimini bölge hükûmetleri ve vilayetlerle birlikte yapar. Elde edilen gelir, ülkenin tamamında nüfus dağılımına göre adaletli bir şekilde dağıtılır. Eski rejim tarafından haksız bir şekilde mahrum bırakılarak zarara uğratılan veya sonradan zarar gören bölgelere, tüm bölgelerin de dengeli olarak kalkınmasını sağlayacak şekilde belirli bir süre için ilave pay verilir. Bu husus yasayla düzenlenir” hükmüne yer vermiştir. IKBY ise bu madde hükmünün anayasanın benimsendiği dönemde mevcut olan petrol kuyularına ilişkin olduğunu iddia etmektedir. IKBY bu anlayıştan

hareketle 2005 yılından sonra bulunduğu petrol kuyularından petrol ihracatı gerçekleştirmiştir.

2014 yılında Irak merkezî hükûmeti, IKBY’nin bölge petrolünü Bağdat merkezî hükûmetine dönmeden ihraç etmesi durumunda federal bütçedeki yüzde 17’lik payının azaltılacağı konusunda uyarıda bulunmuştur. Ancak IKBY, anayasanın 112. maddesi hükmüne dayanarak sadece bölgede bulunan değil tartışmalı bölgelerden de petrol ihracatı gerçekleştirmiştir. Anayasadaki belirsiz hükümleri netleştirmesi beklenen Petrol ve Doğal Gaz Yasası’nın Irak Parlamentosu tarafından şu ana kadar kabul edilmemiş olması, IKBY petrol ihracatı sorununu derinleştirmiştir. Bağdat ve Erbil arasında IKBY’nin bütçe payı ve petrol ihracatı konusundaki düzenlemeler sağlam

Anayasadaki belirsiz hükümleri netleştirmesi beklenen Petrol ve Doğal Gaz Yasası’nın Irak Parlamentosu tarafından şu ana kadar kabul edilmemiş olması, IKBY petrol ihracatı sorununu derinleştirmiştir.

Irak'ın Erbil kentini ziyaret eden Başbakan Mustafa el-Kazimi (sağda), Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Başbakanı Mesrur Barzani (solda) ile bir araya geldi.

hukuki temellere dayanmamaktadır ve bu nedenle iki taraf arasındaki siyasi anlaşmalar uygulanmamıştır.

IFYM KARARLARININ ETKİLERİ

Federal Yüksek Mahkemenin, 15 Şubat 2022'de çıkarılan IKBY Petrol ve Doğal Gaz Yasası'nı anayasaya aykırı bulmasının hukuki, siyasi ve ekonomik bakımdan ciddi etkileri olacaktır. Federal Mahkemenin, merkezi hükümetle bölge ve vilayetler arasındaki anlaşmazlıkları karara bağlayan son hukuki merci olması nedeniyle kararları kesindir ve tüm taraflar açısından bağlayıcı niteliktedir. Bu nedenle IFYM tarafından alınan kararın uygulanması durumunda Bağdat yönetiminin Erbil üzerindeki etkisi artacaktır. Bu durum IKBY'de maaşların ödenememesi gibi sorunlara yol açabilir. Diğer yandan IKBY'nin petrol kaynaklarını kontrol etme amacıyla Kerkük ve diğer bölgeler üzerindeki hâkimiyet arayışını nispeten sınırlandırabilir. Bu ne-

denle IKBY Parlamento Başkanı Yardımcısı Heymen Hurami, Federal Yüksek Mahkemenin IKBY'nin merkezi hükûmete dönmeden petrol ve doğal gaz ihracatı gerçekleştirilmesini iptal etmesine ilişkin hükmünü "üzücü ve siyasi" olarak değerlendirmiştir.

Federal Yüksek Mahkemenin 15 Şubat 2022'deki kararıyla IKBY yönetimini kontrol eden KDP ile Sadr Akımı ve Egemenlik Koalisyonu arasında kurulan "üçlü ittifak" zor duruma girmiştir. Sadr ile ulusal çoğunluk hükûmeti kurma arayışı içine giren KDP, söz konusu kararın hükûmet kurma krizinin yaşandığı bir dönemde alınmasını, Üçlü İttifak'a yönelik bir darbe şeklinde nitelendirmiştir. Nitekim IFYM daha önce KDP'nin Cumhurbaşkanı adayı Hoşyar Zebari'nin adaylığını yasalara ve anayasaya aykırı bulmuştur. Dolayısıyla bu iki kararın, bağlantılı ve Şii Koordinasyon tarafından Sadr'ın KDP ve Egemenlik Koalisyonu'yla ortaklaşarak kurmak istediği "ulusal çoğunluk" hükûmeti çabasını boşa çıkarmak

amacıyla alındığı ileri sürülmüştür. Nitekim devlet dışı silahlanmaya karşı ve egemenliğin korunması yönünde söylem geliştiren Sadr'ın, IKBY'nin Bağdat'a dönmeden petrol ihraç etmesine izin vermesi durumunda halk arasındaki reform imajını olumsuz etkileyebilirdi. Aksi hâlde IKBY'nin petrol ihracatına karşı çıkması durumunda, ulusal çoğunluk hükûmetinin kurulması için önemli bir siyasi ittifak olan KDP'yi kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabileceği ileri sürülmüştü.

25 Ocak 2023'te Federal Yüksek Mahkeme, IKBY'nin petrol ve doğal gaz yasasını iptal eden kararını tamamlayan önemli bir karara daha imza atmıştır. Birçoğu Kazimi döneminde alınan ve Federal Yüksek Mahkeme tarafından iptal edilen Bakanlar Kurulu kararlarına göre Bağdat hükûmeti, IKBY devlet memuru maaşlarını ödeyecek ve daha sonra merkezî yönetimle bölge hükûmeti arasındaki finansal hesaplama sorunları çözüme kavuşturulacaktır. Oysa Federal Yüksek Mahkemenin son kararına ve 2021 yılı bütçesi yasasına göre IKBY, 250 bin varillik petrol gelirini Bağdat'a teslim etmemiştir. Bu nedenle yasaya aykırı davrandığı için bütçe-deki payı aktarılmayacaktır.³ Bu kararın da Sudani hükûmetiyle IKBY arasında sorunlara yol açabileceği ifade edilmektedir. Sudani, hükûmet programına IKBY ile sorunların kalıcı olarak çözülmesi gerekliliğini dâhil etmiştir. KDP'nin Sudani hükûmetine verdiği desteğini geri çekmesi söz konusu olabilir. Bu nedenle Sadr'ın yanı sıra KDP'nin desteğini kaybetmesi durumunda Sudani hükûmetinin yoğun iç ve dış (ABD ve İran) baskıya maruz kalması kaçınılmaz hâle gelir.

Güvenlik bağlamında IKBY ile Bağdat merkezî hükûmeti arasındaki ilişkilerin bo-

zulması, Irak güvenlik güçleriyle Peşmerge arasındaki koordinasyonu ve istihbari iş birliğini de etkiler. Bu yüzden IŞİD terör örgütünün böyle bir durumdan yararlanarak karma etnik yapıli bölgelerde eylemlerinin artmasına sebep olabilir.

IKBY'nin Bağdat'a dönmeden petrol ihracatını yasaklayan IFYM'nin, IKBY'deki devlet memuru maaşlarının ödenmesine ilişkin para transferlerini de 2021 yılı bütçesine aykırı bulması, Kürt toplumunun bölgesel yönetime karşı artan öfkesini daha derinleştirebilir. Özellikle Süleymaniye bölgesindeki Kürtler, IKBY'ye giden paraların devlet memurlarına ulaşmadığını ileri sürmektedir. Bu durum, IKBY'nin bölgesel bütünlüğünü ciddi sorunlarla karşı karşıya bırakabilir. Bağdat-Erbil arasında IKBY'nin federal bütçedeki payına ilişkin pazarlıklarının devam ettiği bir dönemde, IFYM tarafından IKBY memur maaşlarının ödenmesi için aktarılan ödeneklerin engellenmesi, kalıcı bir çözümün üretilmesine ilişkin ihtiyacı ortaya koymaktadır. Nitekim IFYM'nin son kararından önce Bağdat ile Erbil arasındaki ilişkilere olumlu bir atmosferin hâkim olduğu bilinmektedir.

BAĞDAT İLE ERBİL ARASINDAKİ PETROL VE DOĞAL GAZ SORUNUNUN ETKİLERİ

Bağdat ile Erbil arasındaki sorunun devam etmesi, karma etnik yapıli bölgelerde güvenlik sorunlarına yol açabilir. Bu nedenle Irak merkezî hükûmetiyle IKBY arasındaki sorunlar, Türkmen bölgeleri başta olmak üzere IKBY ile sınır olan tartışmalı bölgelerde (Kerkük merkez, Dakuk, Dibis, Tuzhurmatu, Hanekin, Kifri, Şehreban, Beledruz, Şeyhan,

³ "IKBY'ye Para Transferini Öngören Bakanlar Kurulu Kararlarına İlişkin Federal Yüksek Mahkeme Kararı, Sayı 170/Federal/2022", *Mahkeme el-İtihadîye Ulya*, 25 Ocak 2023.

Bağdat ile Erbil arasındaki petrol ve doğal gaz sorunu Irak Anayasası'na göre çözüme kavuşturulamazsa zor ekonomik koşulları iyileştirmek isteyen IKBYP'nin, petrol zenginliğiyle bilinen Kerkük gibi tartışmalı bölgeleri, bölgeye ilhak etmeye çalışması söz konusu olabilir.

Hamdaniye, Telkeyif, Beac, Akra ve Mahmur) istikrarsızlığa sebep olabilir. Nitekim 2003 yılından itibaren Irak'ta mezhep ve etnik temelli inşa edilen siyasal sistem güvenlikle ilgili, siyasi ya da ekonomik istikrarsızlığa yol açmamıştır. Şii, Sünni ve Kürt siyasi partiler arasındaki anlaşmazlıklara ek olarak Bağdat ile Erbil ilişkilerinin bozulması, ülkenin güvenliğine olumsuz yansımaktır. Zira IŞİD ve PKK gibi terör örgütleri, söz konusu istikrarsızlığı kendi lehine değerlendirmeye çalışacaktır.

Diğer yandan Bağdat merkezi yönetimiyle IKBYP arasında ki sorunlar, Kerkük başta olmak üzere karma etnik yapıli tartışmalı bölgelere mütemadiyen yansımaktadır. IKBYP yönetimi, Bağdat'ın terörle mücadeleyle meşgul olmasını fırsat bilerek tartışmalı bölgelerden petrol ihraç etmeye başlamıştır. 2014 yılında IŞİD'in bölgeye girme siyle IKBYP, Kerkük vilayetini kontrol altına alarak 2017 yılında bağımsızlık referandumu gerçekleştirmiştir. Söz konusu referanduma karşı 2017 Ekim'de Irak güvenlik güçleri, Peşmerge'yi karma etnik yapıli bölgelerden çıkarmıştır.

Bağdat ile Erbil arasındaki petrol ve doğal gaz sorunu Irak Anayasası'na göre çözüme kavuşturulamazsa zor ekonomik koşulları iyileştirmek isteyen IKBYP'nin, petrol zenginliğiyle

bilinen Kerkük gibi tartışmalı bölgeleri, bölgeye ilhak etmeye çalışması söz konusu olabilir. Nitekim IKBYP'deki siyasi güçler, IKBYP dışında Kürt nüfusunun bulunduğu bölgeleri "Kürdistan'ın IKBYP dışındaki bölgeleri" şeklinde nitelemektedir.

2021 yılında IKBYP'ye bağlı Peşmerge'nin Kerkük'te 13 petrol kuyusunu kontrol ettiği iddiaları ortaya çıkmıştır. Ancak daha sonra IKBYP yetkilileri, petrol kuyularının bulunduğu bölgelere IŞİD ile mücadele nedeniyle ilerlediğini ifade ederek iddiaları reddetmiştir. Bu dönemde Peşmerge'nin petrol kuyularına yaklaşması, IKBYP ile Bağdat yönetimi arasında güvenlik koordinasyon merkezlerinin kurulmak istendiği ve IKBYP'nin devlet memur maaşlarını ödeyemediği bir dönemde gerçekleşmiştir.

Ayrıca 14 Mayıs 2022'de Irak Petrol Bakanlığına bağlı Kuzey Petrol Şirketi, Peşmerge'nin IKBYP'ye bağlı teknik elemanlarla birlikte Bay Hasan Petrol alanındaki bazı kuyuları kontrol ettiğini açıklamıştır. Kuzey Petrol Şirketi, daha önce Peşmerge'nin Harmala, Avana, Safiye ve Kormur petrol alanlarına yönelik bazı ihlallerde bulunduğunu belirtmiştir. IKBYP hükümeti tarafından yapılan bir açıklamada ise Kuzey Petrol Şirketi iddialarını yalanlayarak "Kuzey Petrol Şirketi yıllardır

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Hükümet Sözcüsü Cotyar Adil, ihraç edilen petrol gelirlerinin merkezi yönetime teslim edilmesini öngören Irak Yüksek Federal Mahkemesi kararına ilişkin AA muhabirine değerlendirmelerde bulundu.

petrol ve gaz yasasının yokluğunda, anayasa ihlal ederek faaliyet gösteriyor. Sorunların çözümü için petrol ve gaz yasasının anayasa temelinde yasalaştırılması gerekiyor" denilmiştir.⁴ Kuzey Petrol Şirketinin açıklamalarının, 10 Ekim 2021'de gerçekleştirilen erken seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra henüz hükûmetin kurulmamış olduğu bir dönemde gerçekleşmesi, konuyu her ihtimale açık bırakmıştır. IKBY, bu iddiaların siyasi amaçla kendisine yönelik bir suçlama olduğunu ileri sürmüştür. IFYM'nin 15 Şubat 2022'de IKBY Petrol ve Doğal Gaz Yasası'nı Irak Anayasası'na aykırı bulması, KDP'nin Sadr ve Egemenlik Koalisyonu'yla birlikte hükûmet kurma girişimlerinin olduğu bir döneme rastlamasından dolayı kararın siyasi güdülerle verildiği izlenimine yol açmıştır. Ancak son kararıyla, IKBY yükümlüklerini yerine getirmediği için devlet memur maaşları transferinin 2021 yılı bütçe yasasına aykırı

bulmasının, böyle bir izlenime imkân vermediği ifade edilebilir. Nitekim bu karar, federal hükûmetle bölgesel hükûmet arasındaki ilişkilerin iyi olduğu bir dönemde alınmıştır.

Belirtilen olaylardan da anlaşıldığı üzere, Bağdat yönetimiyle IKBY arasındaki petrol ve doğal gaz sorunu, Kerkük başta olmak üzere IKBY ile sınır olan bölgelerde bir arada yaşayan etnik gruplar arasında çatışmalara sebep olabilir. Diğer yandan bu durum anayasada tartışmalı olarak kabul edilen bölgelerde ortak yönetim anlayışının yerleşmesini engelleyebilir. Türkmenler, Bağdat ile Erbil arasındaki sorunların Türkmen bölgelerinden uzak ve anayasaya uygun bir şekilde çözülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Irak Parlamentosu Türkmen Grubu, Peşmerge'nin petrol kuyularını kontrol etmesine ilişkin açıklamada bulunarak "emrivaki" yapma siyasetinin kabul edilmez olduğunu be-

⁴ "Kamu Şirketi Bir Kürt Gücünü Kerkük'te Petrol Kuyularını Kontrol Etmekle İtham Etti", *Alhurra*, 14 Mayıs 2022.

İŞİD saldırısında ölen Türkmenler toprağa verildi.

lirtmiştir. Ayrıca Türkmen milletvekilleri, Irak Başbakanı'na çağrıda bulunarak durumun tehlikeli bir aşamaya girdiğini belirtmiş ve Peşmerge'nin petrol kuyularından çıkartılması gerekliliğine vurgu yapmışlardır.⁵

Bağdat ile Erbil arasındaki petrol ve doğal gaz sorunun çözüme kavuşturulamaması, iki taraf arasındaki güvensizliği derinleştirebilir. Bu, İŞİD ve PKK gibi terör örgütlerin karma etnik yapıli bölgelerde faaliyet göstermesine uygun zemin oluşturabilir. Nitekim söz konusu terör örgütleri, Bağdat ve Erbil arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanmaktadır. Bağdat ile Erbil arasındaki sorunların devam etmesi durumunda terör örgütü İŞİD militanları, Kerkük, Tuzhurmatu, Mahmur ve Hanekin gibi bölgelerde Irak güvenlik güçleriyle Peşmerge arasındaki boş alanlardan yararlan-

rak terör eylemlerini artırabilir. Diğer yandan PKK terör örgütü de Bağdat ile Erbil arasındaki finansal sorunların sebep olduğu işsizlik üzerinden Irak halkı arasından eleman kazanabilir. Nitekim söz konusu terör örgütü, Sin-car bölgesi başta olmak üzere Irak'ın birçok yerinde bu yöntemle başvurmuştur.

IKBY PETROL VE DOĞAL GAZ İHRACATI SORUNUNUN ÇÖZÜMÜ

Merkezî hükûmetle IKBY arasındaki petrol ve doğal gaz sorununa ilişkin birden fazla görüşme yapılmasına rağmen kesin çözüme varılmamıştır. 2015 yılında Başbakan Haydar el-Abadi hükûmetiyle IKBY, Erbil'in 250 bin varil ve Kerkük'ün 300 bin varil petrol gelirinin Bağdat'a gönderilmesi karşılığında IKBY'nin bütçedeki yüzde 17'lik payının ödenmesi

⁵ "Irak Parlamentosu Türkmen Grubunun Açıklaması", Facebook, 14 Mayıs 2022.

üzerine anlaşmaya varmışlardır. IŞİD'e karşı verilen mücadele gereği yapılan bu anlaşma uygulanmamıştır. Adil Abdulmehdi hükûmeti döneminde, IKBY Başbakanı Mesrur Barzani'nin Temmuz 2019'da Bağdat'a gerçekleştirdiği ziyarette merkezle bölge arasındaki sorunların çözümü için görüşmeler başlatmak için Ortak Yüksek Komisyon kurulmuştur.⁶ Ancak daha sonra Ekim 2019 gösterilerinin ardından Adil Abdulmehdi hükûmetinin istifa etmesi sonucunda Bağdat ile Erbil arasındaki görüşmeler durmuştur. 6 Mayıs 2020'de Kazımi'nin başbakan olarak seçilmesinden sonra yeniden görüşmeler başlamıştır ancak bir çözüm sağlanamamıştır.

Bağdat ile Erbil arasındaki anlaşmaların geçici ve kısa süreli olmasının sebebi, genellikle siyasi amaçlarla yapılmalarıdır. Kalıcı çözüm için krizlere yol açan Irak'taki siyasi durumun anlaşılması ve iyi niyet önemlidir. Tıpkı Bağdat yönetiminden memnuniyetsiz olan güney Irak halkı gibi, ekonomik sıkıntılardan bunalan Kürtler de Erbil yönetiminden rahatsızlık duymaktadır. Ekim 2019 gösterileri ve Aralık 2020'deki Süleymaniye gösterileri, Irak'taki siyasal sistemin ciddi reforma ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur. Irak Anayasası'nda petrol ve doğal gazla ilişkin hükümlerdeki belirsizliklerden dolayı federal petrol ve doğal gaz yasası çıkarılamamıştır.

IKBY petrol ve doğal gaz sorununu temelden çözmek için 2005 Irak Anayasası'ndaki belirsiz hükümlerin bir anayasal değişiklikle giderilmesi gerekmektedir. Anayasa hükümlerini yorumlamakla yetkili olan IF-

YM'nin kararları genellikle siyasi saiklerle aldığı ileri sürülmektedir. Bu yüzden IKBY petrol sorununun yerel ve bölgesel boyutları göz önünde bulundurulduğunda, anayasa değişikliği çabalarının hızlandırılması gerekir. Nitekim vilayet meclislerinin kaldırılması ve parlamento üye sayısının sınırlandırılması gibi birden fazla sorunun anayasal değişikliklerle çözüme kavuşturulması beklenmektedir. Anayasa değişikliğiyle petrol ve doğal gaz gibi diğer doğal zenginliklerin de federal otoritenin ya da bölge ve vilayetlerin münhasır yetkileri arasında olup olmaması açık bir şekilde çözüme kavuşturulmalıdır. Tarafların tavizde bulunmaması nedeniyle bu tür bir çözümün mümkün olmaması hâlinde doğal kaynakların federal hükûmetle bölge hükûmetlerinin ortaklaşa yönetimi açık hükümlerle belirtilmelidir. Tüm bu sorunların bir paket hâlinde çözülmesi, siyasi olarak bazı kolaylıklar da sağlayabilir.

Ayrıca IKBY petrol ve doğal gaz sorunun çözümünü gerektiren bir diğer önemli mesele de Anayasa'nın 112. maddesinde belirtilen federal petrol ve doğal gaz yasasının çıkartılmasıdır. IKBY, federal mercilerin petrol ve doğal gaz yasa çıkaramaması nedeniyle bölgenin zarar gördüğünü ileri sürmektedir ve kendi petrol ve doğal gaz yasasını çıkarmıştır. Dolayısıyla Irak parlamentosu, petrol ve doğal gaz yasasını çıkararak Bağdat ile Erbil arasındaki petrol ve doğal gaz sorunlarının kaderini belirleyebilir. Ancak bu adım, petrol ve doğal gazla ilişkin belirsiz hükümlerin giderilmesiyle mümkün olur.

⁶ "Bağdat ile 3 Anlaşmazlık Konusu Görüşmek için Erbil Komisyon Oluşturdu", *el-Araby el-Cedid*, 31 Haziran 2019.

Ukrayna-Rusya savaşı-ndan kaynaklanan enerji krizinin yaşandığı bir dönemde Irak'ın, IKBY petrol ihracatı sorununu çözüme kavuşturması; Irak'ın bölgesel ve uluslararası alandaki etkinliğini olumlu etkileyecek ve ülkenin özellikle ABD ile İran'ın çatışma sahasına dönüşmesinin önüne geçecektir.

SONUÇ

Merkezî hükûmetle 2005 Anayasası'na göre Irak'ın tek federe devleti olan IKBY arasındaki sorunların temelini petrol ve doğal gaz konusundaki anlaşmazlıklar oluşturmaktadır. Petrol ve doğal gaz sorunlarının Irak merkezî hükûmetiyle IKBY arasında kalıcı bir çözüme kavuşturulamaması, 2005 yılından itibaren Irak'ta birçok soruna yol açmıştır. Saddam rejiminin uyguladığı demografik değişimin izlerini ortadan kaldırmak amacıyla Kürt siyasi partileri 2003 yılından sonra petrol zengini Kerkük ve diğer bölgelerde demografik değişim politikaları uygulamıştır. Karma etnik yapılarıdaki demografik yapıyı değiştirme üzerinden petrol gelirlerini kontrol altına almak isteyen IKBY'ye bağlı güvenlik güçleriyle federal güvenlik güçleri arasında Kerkük ve Tuzhurmatu başta olmak üzere birçok noktada çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmaların en sonuncusu Ekim 2017'de gerçekleşmiştir. Haydar el-İbadi hükûmetinin gerçekleştirdiği kanun uygulama askerî operasyonu ile Peşmerge, IKBY dışında tüm bölgelerden çıkarılmıştır.

Ayrıca Bağdat-Erbil arasındaki sorunların derinleşmesiyle terör örgütü IŞİD militanları, karma etnik yapıları bölgelere yönelik saldırılarını artırmıştır. 2022 yılı itibarıyla IŞİD militanlarının

en fazla etkin olduğu bölgelerin yine IKBY ile sınır olan karma etnik yapıları bölgeler olduğu görülmektedir. Irak'taki istikrarsızlıktan beslenerek güçlenen terör örgütleri, IKBY ile Irak merkezî hükûmeti arasındaki sorunların çözümünden etkilenerek, petrol ve doğal gaz sorununun çözüme kavuşturulması hem iç hem de bölgesel istikrara katkı sağlayacaktır.

Irak merkezî hükûmetinin petrol ve doğal gaz sorunlarını IKBY ile çözüme kavuşturması, Kerkük ve diğer karma etnik yapıları bölgelerde ortak yönetim anlayışına da olumlu yansıyacaktır. Bağdat ile Erbil arasındaki ilişkilerin sağlam temele dayanması, Kerkük ve diğer bölgelerde bir arada yaşayan Türkmen, Kürt ve Arap ilişkilerine olumlu yansıyacaktır.

Bağdat yönetimiyle IKBY arasındaki sorunların çözümü, federal devlet kurumlarının itibarı açısından önemlidir. IFYM birçok kez IKBY tarafından siyasi amaçlı kararlar almakla suçlanmıştır. Merkezî hükûmetle bölgeler arasındaki uyuşmazlıkları karara bağlamaktan sorumlu olan IFYM kararlarının uygulanmaması, yargının itibarını olumsuz şekilde etkileyebilir. Bu nedenle sorunların devlet kurumlarının itibarını koruyabilecek şekilde siyasi olarak çözüme kavuşturulması önemlidir. Siyasi anlaşmaların hukuki temellere uygun olma-

sı ve daha net bir şekilde Irak parlamentoları tarafından daimî çözüm sağlamak için yasallaşması gerekir. Aksi hâlde IKBY'nin federal mahkeme kararlarını yok sayması gibi diğer taraflar da gelecekte aynı davranışta bulunabilir. Devlet dışı silahlı aktörlerin varlığı, bu sorunu daha derinleştirebilir.

Ukrayna-Rusya savaşından kaynaklanan enerji krizinin yaşandığı bir dönemde Irak'ın,

IKBY petrol ihracatı sorununu çözüme kavuşturması; Irak'ın bölgesel ve uluslararası alandaki etkinliğini olumlu etkileyecek ve ülkenin özellikle ABD ile İran'ın çatışma sahasına dönüşmesinin önüne geçecektir. Irak merkezî hükûmetiyle IKBY arasında petrol ve doğal gaz sorunun çözülmesi, Irak'ın Bağdat ve Erbil arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanarak nüfuzunu artırmaya çalışan terör örgütü PKK ile mücadelesini kolaylaştırabilir.

Adil Zineelabdin

Lisans eğitimini 2012 yılında Kerkük Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamlamış olan Adil Zineelabdin, yüksek lisans derecesini Gazi Üniversitesi Kamu Hukuku Ana Bilim Dalında "Birleşik Devlet Modeli ve Irak Uygulaması" başlıklı teziyle almıştır. Selçuk Üniversitesi Kamu Hukuk Anabilim Dalında doktorasına devam eden Zineelabdin'in yayımlanmış birçok akademik makalesi bulunmaktadır. Zineelabdin 2018 yılından beri Irak Türkmenleriyle ilgili araştırmalar yürütmektedir.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2023

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)